

ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ: ਪਵਿੱਤਰ ਆਚਰਨ

ਜੇਕਰ ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੰਜਮ ਭੱਠੀ ਹੈ, ਧੀਰਜ ਸੁਨਿਆਰਾ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਛੈਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਹਥੜਾ ਹੈ। ਭੈਅ ਪੌਂਕਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੱਪਸਿਆ ਅਗਨੀ ਹੈ। ਭਾਵਨਾ ਪਾਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਢਲਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਸਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਇਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਉਠਦੇ ਹਨ।

ਸੰਜਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ, ਰਾਹ, ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇਣਾ। ਉਸ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਉਲਟ ਜੋ ਵੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਜੁਟਾਉਣਾ। ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਛੱਡਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਪਾਏ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੁਣਾਓ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸੰਜਮ ਭੱਠੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਜਮ ਕੋਈ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਗ ਹੈ। ਮਨ ਤਾਂ ਚਾਹੇਗਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ਼। ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਸੰਜਮ ਤੋਂ ਬੱਚਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਅਸੰਜਮ ਲਈ ਸਾਰੇ ਤਰਕ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਅਸੰਜਮ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭੋਗ ਸੰਜਮ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਦੁੱਖ। ਜਦ ਕਿ ਸਥਿਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟੀ ਹੈ।

ਭੋਗ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੋਗਦੇ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਸੜਦੇ ਹੋ। ਹਰ ਭੋਗ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਹਿਰੇ ਅਫਸੋਸ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਭਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੋ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਖੋਹ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਹਰ ਭੋਗ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਿਖਾਰੀ ਬਣਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਵੀ ਮਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭੋਗ ਲਵੋ, ਸਮਾਂ ਭੱਜਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੌਣ ਜਾਣੇ ਫੇਰ ਸਮਾਂ ਮਿਲੇ ਜਾਂ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਲੇਕਿਨ ਮਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਸੰਜਮ ਕਰ ਲਵੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੁੱਖ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਜਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦੁੱਖ, ਔਖਿਆਈ ਮਾਲੂਮ ਹੋਏਗੀ। ਸਵੇਰੇ ਪੰਜ ਬਜੇ ਹੀ ਉਠਨਾ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਔਖਿਆਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਬਗਾਵਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਨਾਂਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉੱਠ ਜਾਈਂ ਕੱਲ੍ਹ, ਛੇਤੀ ਕੀ ਹੈ, ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਸਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੌਣਾ ਕਿੰਨਾ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਸੌਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮਿਲਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਸੌਣਾ ਕਿੰਨਾ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ, ਮਨ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਸੁੱਖ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਬਾਹਰ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ। ਜੇ ਬਾਹਰ ਪੰਛੀ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਖਿੜਾਓ, ਸਵੇਰੇ ਦੀ ਤਰੇਲ ਵਿੱਚ ਲੁਕਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀ ਸੋਹਣੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਘੜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਓਨੀ ਤਾਜ਼ੀ ਘੜੀ ਫੇਰ ਕਿਥੋਂ ਲਭੇਗੇ?

ਜਿਹੜਾ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਉਹ ਦਿਨ ਭਰ ਤਾਜ਼ਗੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ, ਪਰ ਪਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਪਰ ਮਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਹੋਰ ਸੌਂ ਲਵੋ, ਇੱਕ ਕਰਵਟ ਹੋਰ। ਇਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ। ਜਾਗਣਾ ਕਸ਼ਟ ਪੂਰਣ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੌਣਾ ਸੁੱਖਦਾਈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਾਗਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁੱਖ, ਮਹਾਂ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੌਣ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਸਿਰਫ ਗੁਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸੰਜਮ ਭੱਠੀ ਹੈ। ਸੋਨਾ ਉਸਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਖਰੇਗਾ। ਪਰ ਅੱਗ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਹੀ ਕੋਈ ਮਹਾਂ ਸੁੱਖ ਨੂੰ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੰਘਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬੇ-ਮਨ ਨਾਲ। ਤਦ ਉਹ ਸੰਜਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਦੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਸ਼ ਪੂਰਣ ਲੰਘਦੇ ਹੋ, ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਮਾਰਗ ਮਨ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭੱਠੀ ਹੈ ਜੀਵਨ ਦੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਮੈਂ ਨਿਖਰਾਂਗਾ, ਸਾਫ਼, ਸੁੱਧ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਤਦ ਦੁੱਖ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤਾਂ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੰਘਦੇ ਹਨ, ਸੰਸਾਰੀ ਵੀ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਵੀ। ਸੰਸਾਰੀ ਬੇ-ਮਨ ਨਾਲ, ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ ਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਜਾਗ ਕੇ, ਸਵੀਕਾਰ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਕੇ ਪਉੜੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਜਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਰਾਹ, ਸਾਧਨ ਬਣਾ ਲੈਣਾ। ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਲੜਾਈ-ਝਗੜਾ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਬਲਿਕ ਪੌੜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਭੱਠੀ ਵਰਗਾ ਹੈ।

ਧੀਰਜ ਸੁਨਿਆਰਾ ਹੈ। ਭੱਠੀ ਵਿੱਚ ਜਦ ਸੋਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਧੀਰਜ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਛੇਤੀ ਕੀਤੀ ਉਹ ਭੁਲਿਆ। ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਧੀਰਜ ਰੱਖਿਆ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਛੇਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਛੇਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਦੁੱਖ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ, ਕਿ ਦੁੱਖ ਨਿਖਾਰਦਾ, ਸੰਵਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਅਰਥ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੁੱਖ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਉਹ ਸੰਜਮੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਧੀਰਜ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਨੰਤ ਉਡੀਕ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਤੁੱਛ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪਾ ਲਵੋ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਨੰਤ ਸਮਾਂ ਬੀਤੇਗਾ ਤਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ। ਮਿਲ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪੱਲ'ਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਅਨੰਤ ਧੀਰਜ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਧੀਰਜ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਮੀਦ ਨਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਕਦ ਹੋਏਗਾ। ਜਦ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸਦੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਜਦ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤਦ ਸਵੀਕਾਰ ਹੈ। ਅਨੰਤ ਕਾਲ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਨਾ ਕਹਿਣਾ, ਕਿ ਮੈਂ ਏਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਬੁੱਧੀ ਛੈਣੀ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਹਥੌੜਾ। ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਦੋ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਉਸਨੂੰ ਛੈਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਦੂਜਾ ਉਸਨੂੰ ਝੋਲ੍ਹੇ ਵਾਂਗ। ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਅਸੀਂ ਝੋਲ੍ਹੇ ਵਾਂਗ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਖ਼ਬਰਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਰਦੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੜਦੇ ਹਾਂ, ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਜੋ ਵੀ ਜਿਥੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਉਸਦੇ ਵਿੱਚ ਭਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਵੇਦ ਵੀ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਅਖ਼ਬਾਰ ਵੀ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਨੇ, ਰੇਡੀਓ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਵੀ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਗਾਲ੍ਹ ਕੱਢੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੰਤਰ ਦਿੱਤਾ

ਉਹ ਵੀ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਖਿਚੜੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰ, ਗਾਲ਼ੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੇਦ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਲੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਢੋਂਦੇ ਹਾਂ।

ਕਿ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਉਪਲੱਬਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਕਿ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਤਾਂ ਮਤਲਬ ਹੀ ਦੂਜਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੜ ਸਕੋਗੇ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਸਕੋਗੇ, ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਡਿਗਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਦਿਆਲੇ ਤੁਹਾਡੀ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਫੈਲਾਓ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਨਜਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਸਕੋਗੇ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਤਾ ਸਕੋਗੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਲ ਗੁਨਾਹ ਕਰ ਸਕੋਗੇ। ਨਿਯਮ ਨਾਲ, ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਉਹ ਸਭ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਿਖਾਈ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕੋਈ ਗਿਆਨੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ? ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਸਗੋਂ ਲੋਕ ਅਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਲੇ ਅ-ਵਿਦਿਆਲੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਕਦੇ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਕੂੜਾ, ਕਚਰਾ, ਕਬਾੜ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸਬ ਬਾਸਾ ਹੈ, ਉਧਾਰ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬੁੱਧੀ ਛੈਣੀ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਹਥੋੜਾ।

ਜਦ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਚਾਹੇ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਕੰਬ ਜਾਏਗਾ ਉਸ ਸੱਟ ਦੇ ਨਾਲ। ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਚਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਲੂਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਧੱਕੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪਰਮ ਸੱਚ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਮਾਰਗ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਧੱਕਾ ਹੈ? ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ, ਚੇਤੇ ਕਰ ਲਿਆ, ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ।

ਜਿਹੜਾ ਗਿਆਨ, ਸਲਾਹ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਹੋ, ਉਸਦੀ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਖ਼ੁਦ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਆਈ ਹੈ? ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬੇਹੀ ਪਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਦੇਣ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਛੁੱਟਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਝੰਜਟ ਮਿਟਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਨਾ ਤਾਂ ਧੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਦੂਜੇ ਦੇ ਲਈ ਧੱਕਾ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇਸ ਲਈ ਸਲਾਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਲੋਕ ਮੁਫ਼ਤ ਵੰਡਦੇ ਹਨ, ਕੌਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਬਚ ਕੇ ਭੱਜਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਗਿਆਨੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਬਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਤੋਲਾ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਉਡੇਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਭਾਰ ਢੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਲਕਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੂੜਾ ਸਾਂਭੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਆਤਮਾ ਤਾਂ ਅਮਰ ਹੈ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਾ ਅਮਰ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੰਜਮ, ਵੱਡੀ ਤਪੱਸਿਆ, ਵੱਡੀਆਂ ਭੱਠੀਆਂ ਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਹਥੋੜੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੈਣੀ ਉਤੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਹ ਚਕਨਾਚੂਰ ਹੋ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੋਪੜੀ ਤੋੜ ਸੁੱਟੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਮਰਦਾ, ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਉਪਲੱਬਧ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮੌਤ ਦੀ ਘਟਨਾ ਹਥੋੜੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ, ਤੁਸੀਂ ਛੈਣੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਅਤੇ ਉਹ ਸੱਟ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਵੱਜਦੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਗਦੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਿਨਾਂ ਸੱਟ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ। ਉਹ ਸੱਟ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਚੋਟ ਕਰ ਜਾਏ।

ਜਦ ਕਿ ਸੱਚਾ ਗਿਆਨ ਹਲੂਣਾ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਉਪਾਇ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਾਕ ਅਬਜ਼ਾਰਵਰ ਲਾ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਸੱਟ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੱਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਅਤੇ ਉਹ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਟੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਧੀ ਛੈਣੀ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਹਥੋੜਾ ਹੈ; ਪਏਗਾ ਕਿਸ ਉਤੇ ਇਸ ਛੈਣੀ ਅਤੇ ਹਥੋੜੇ ਵਿੱਚਕਾਰ ਤੁਸੀਂ ਆ ਜਾਓ, ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏਗਾ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਖਿੰਡ ਜਾਓ ਤਾਂ ਹੀ! ਲੇਕਿਨ ਤੁਸੀਂ ਖਿੰਡਦੇ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਸੋਚ ਕੇ ਚਲਦੇ ਹੋ, ਕਿ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਖਿੰਡ ਜਾਓਗੇ ਤਾਂ ਸਭ ਖਿੰਡ ਜਾਏਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਮਰੋਗੇ ਤਾਂ ਸਭ ਮਰ ਜਾਏਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਚਲੇਗੀ? ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜੇਕਰ ਗੌਰ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਕਾਰ ਗੱਲਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪਾਓਗੇ।

ਤੁਸੀਂ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਝੋਲ੍ਹੇ ਦੇ ਵਾਂਗ ਨਾ ਕਰੋ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਝੋਲ੍ਹਾ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਏਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਓਗੇ। ਅਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਆ ਜਾਏਗਾ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਝੋਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚ ਜਾਓਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬ ਕੇ ਮਰੋਗੇ। ਪੰਡਿਤ ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਦੱਬ ਕੇ। ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਛੈਣੀ ਬਣਾਓ। ਬੁੱਧੀ ਓਨੀ ਹੀ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਉਸਦੇ ਉਤੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸੱਟ ਉਸਨੂੰ ਨਿਖਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸੱਟ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ ਉਥੋਂ ਭੱਜੋ ਨਾ। ਜਿਸ ਨੇ ਭੱਜਣ ਦਾ ਭਾਵ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਹਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਚੁਨੌਤੀ ਸਵੀਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਭੱਜੋ ਨਾ ਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਭੱਜ ਗਿਆ।

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਭੱਜਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਥੋੜਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਭੱਜਣਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਹੀ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਪਤਨੀ ਕੋਲੋਂ ਭੱਜ ਜਾਓਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਬਚਿਕਾਨੇ ਰਹਿ ਜਾਓਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਤਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰੌੜਤਾ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਭੱਜ ਜਾਓਗੇ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਬਚਿਕਾਨੇ ਰਹਿ ਜਾਓਗੇ। । ਕਿਉਂਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਜਿਹੜੀ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਬੱਚਾ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਮਾਂ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਣ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਹ ਮਾਂ ਹੈ। ਅਤੇ ਮਾਂ ਹੋਣਾ ਇੱਕ ਵਖਰਾ ਗੁਣ ਧਰਮ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਸਾਧਾਰਣ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਹੁਣ ਪਿਓ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਹ ਦੂਜਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਓ ਬਣਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਹੈ। ਪਿਓ ਹੋਣ ਦਾ ਖਿਆਲ, ਸਥਿਤੀ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਭੱਜੋ ਨਾ। ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਣਾ। ਜੀਵਨ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ। ਪੈਣ ਦੇਣਾ ਹਥੋੜੀਆਂ, ਡਰਨਾ ਨਹੀਂ।

ਭੈਅ ਧੌਂਕਣੀ ਹੈ ਅਤੇ **ਤੱਪਸਿਆ** ਅਗਨੀ। ਭੈਅ ਕੀ ਹੈ? ਇੱਕ ਹੀ ਭੈਅ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰ ਨਾ ਜਾਂਵਾਂ। ਮੌਤ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਕੋਈ ਵੀ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮਰਣ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਨੂੰ, ਪ੍ਰੇਮ 'ਚ ਜਾਣ ਨੂੰ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਵੇਗਾ?

ਭੈਅ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੱਜ ਜਾਓ, ਜਾਂ ਸਮਰੱਪਣ ਕਰ ਦਿਓ। ਤੁਸੀਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਓ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ, ਮੌਤ ਹੈ। ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਓ ਅੱਖਾਂ ਨਾ ਲੁਕਾਓ। ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਮੌਤ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖੋਗੇ, ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਕੇ ਵੇਖੋਗੇ, ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਪਾਓਗੇ ਕਿ ਮੌਤ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਆਹਮਣਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੌਤ ਸੀ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੈਅ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਜਾਗ ਕੇ ਵੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭੈਅ ਫੂਕਣੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਭੈਅ ਤੋਂ ਡਰੋ ਨਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੈਅ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੱਠੋਗੇ, ਡਰੋਗੇ, ਓਨੀ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤੱਪਸਿਆ ਦੀ ਅੱਗ ਹੋਰ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਭੈਅ ਤਾਂ ਫੂਕਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਅਗਨੀ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭੈਅ, ਨੂੰ ਚੁਨੌਤੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰੋ।

ਭਗਤ ਵਿੱਚ ਭੈਅ ਹੈ। ਪਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਭੈਅ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਭੈਅਭੀਤ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਭੈਅਭੀਤ ਹੈ? ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਭੈਅਭੀਤ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਭੈ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸੰਜਮ ਰੱਖ ਸਕੇਗਾ। ਇਹ ਸਾਧਾਰਣ ਭੈਅ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਡਰਦੇ ਹੋ, ਉਸਦੇ ਵੈਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭੈਅ ਬਹੁਤ ਅਨੋਖਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹੋ, ਉਨੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਡਿਗਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਡਰਨ ਦਾ ਕੁਲ ਏਨਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਵਾਂ, ਕਿਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਭਟਕ ਜਾਵਾਂ। ਤੁਹਾਡਾ ਭੈਅ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾਂ ਹੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਭਟਕਣ ਦੀ ਵੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਭਟਕਣ ਨਾ ਦੇਵੀਂ। ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਵੀ ਤਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਾਗਾਂ। ਭੈਅ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਮੇਰੀ ਦੀਨਤਾ, ਲਾਚਾਰ ਅਵਸਥਾ। ਭਗਤ ਭੈਅ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਭੱਜਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਭੈਅ ਉਸਨੂੰ ਫੜਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਉਹ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਸੰਕਲਪਪੂਰਣ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਅਨੋਖਾ ਤਾਪ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **ਤੱਪਸਿਆ** ਦਾ ਉਹ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੱਪਸਿਆ ਅਗਨੀ ਹੈ। ਭੈਅ ਫੂਕਨੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਭੱਜੋ ਨਾ, ਉਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲੱਭੋ। ਹਰ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਦਉਪਯੋਗ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦਾ ਉਪਯੋਗ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਕਾਮ ਸ਼ੀਲ ਸ਼ਜਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਦਇਆ, ਲੋਭ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ, ਮੋਹ ਪ੍ਰੇਮ, ਹੰਕਾਰ ਨਿਮਰਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਤੱਪਸਿਆ ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਸੰਕਲਪ ਪੂਰਣ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਲਣਨਾ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਪਾਓਗੇ, ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸ਼ਰੀਰ ਹੀ ਤੰਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਚੇਤਨਾ ਵੀ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ, ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਰਾਹ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਘਟਨਾ ਉਸਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਪਉੜੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਲਵੋਗੇ।

ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਪਾਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤ ਢਲਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ। ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਤੁਹਾਡੀ ਚੇਤਨਾ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਭਾਵ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਭਾਵ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ। ਲੇਕਿਨ ਭਾਵਨਾ ਇੱਕ ਗਹਿਰਾਈ, ਹਰਸ਼ੋਉਨਮਾਦ (ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਨਸ਼ਾ) ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਭਾਵ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਜਗਤ ਨਾਲ, ਉਸਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰੀ ਸਤਹ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਲਾਈ ਹੋਈ ਵਾੜ ਹੈ। ਉਹ ਘਰ, ਜਾਂ ਘਰ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਗੁਆਂਡੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਲਾ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਹਦਾਂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਭਾਵ ਹੋ। ਪਰ ਭਾਵ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਡਰ ਗਏ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਵ ਨਾਲੋਂ ਕੱਟ ਹੀ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ। ਬੁੱਧੀ ਜਿੱਥੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਬੁੱਧੀ ਕਿੱਥੇ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਬੁੱਧੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਥਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਥਲੇ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਕੂੜਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਪਦ-ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪਾਤਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤ ਢਲਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹਾ ਹਟੋ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਡੁੱਬੋ। ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਕੀ ਕਰੋਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਜਾਓ? ਸਵੇਰੇ ਤੁਸੀਂ ਉਠੋ, ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜਦੇ ਹੀ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋ, ਧੰਨਵਾਦ ਦਿਓ, ਕਿ ਤੂੰ ਫੇਰ ਆਇਆ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ, ਇੱਕ ਦਿਨ ਹੋਰ ਮਿਲਿਆ। ਫਿਰ ਫੁੱਲ ਖਿੜਨਗੇ, ਪੰਛੀ ਗੀਤ ਗਾਉਣਗੇ, ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਥਾ ਚਲੇਗੀ। ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ, ਕਿਰਪਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਧੰਨਵਾਦ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੁਲਕ ਭਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਨਦੀ ਤੇ ਜਾਓ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ। ਇੱਕ ਭਾਵ ਦਾ ਸੰਬਧ ਜੋੜੋ ਨਦੀ ਦੇ ਨਾਲ। ਤਦ ਦੇਹ ਤਾਂ ਨਦੀ ਧੋਏਗੀ, ਪਰ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕੁਝ ਧੋਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ, ਨਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਸੰਘਣਾ ਹੋ

ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭੋਜਨ ਕਰੋ ਤਾਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰੋ। ਪਹਿਲਾ ਭੋਗ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਨੂੰ।

ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਬਣਾਉ। ਹਰ ਥਾਂ ਉਸਦੇ ਭਾਵ ਦੀ ਸੱਟ ਪੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਠਦੇ, ਬੈਠਦੇ, ਸੌਂਦੇ ਹਰ ਪਲ ਉਸਦੀ ਯਾਦ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਭ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਨਹਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਨਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਣੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੈ? ਸਿਰਫ਼ H₂O। ਕਿੱਥੋਂ ਦਾ ਭਗਵਾਨ? ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਸੂਰਜ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅੱਗ ਦਾ ਗੋਲਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾਉਗੇ। ਫਿਰ ਪਤਨੀ ਕੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਹੱਡ ਮਾਸ। ਪੁਤਰ ਕੀ ਹੈ, ਮਾਸ-ਮੱਜਾ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਜਗਾਉਗੇ?

ਭਾਵ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਕਿ ਜਗਤ ਸਚੇਤਨ ਹੈ। ਜੋ ਵਿਖਾਈ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਮਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਕਿ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਹੈ, ਇੱਕ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਬੱਚਾ ਹੱਡ ਮਾਸ ਹੈ। ਉਹ ਹੱਡ ਮਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਉਤਰਿਆ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਦਰੱਖਤ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਦਰੱਖਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕੋਈ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕੋਈ ਆਨੰਦਿਤ, ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਮੁਫ਼, ਭਾਵ, ਸੰਵੇਗ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਗਰਣ ਤੰਤ੍ਰਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਅਸੀਂ। ਚੱਟਾਨਾਂ ਵੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹਨ।

ਹਰ ਥਾਂ ਸੰਵੇਦਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਸੰਵੇਦਨਾ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਗੁਆ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜਗਤ ਉਦਾਸ, ਰੋਣਕਹੀਣ, ਅਰਥਹੀਣ ਮਾਲੂਮ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਭਾਵ ਜਾਗੇਗਾ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜਗਤ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਵੀ ਸਭ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਭਾਵ ਹੀ ਪਾਤਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤ ਢਲਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਓਗੇ। ਭਾਵ ਨੂੰ ਜਗਾਓ। ਲੇਕਿਨ ਭਾਵ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਹੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ, ਕਿ ਭਾਵ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧੀ ਕਾਰਗਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਹੀਂ। ਧਨ ਕਮਾਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਭਾਵ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਮਾ ਸਕੋਗੇ, ਲੁੱਟ ਜਾਓਗੇ। ਜੇਕਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਸ਼ਿਖਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਾਵ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕੋਗੇ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਕਠੋਰਤਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਭੁੱਲ ਹੀ ਜਾਣਾ, ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ, ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖੋ, ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹਟਾਓ, ਭਾਵ ਨੂੰ ਲਿਆਓ। ਫੁੱਲ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੋ। ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਕਿ ਇਹ ਗੁਲਾਬ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਫੁੱਲ, ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ। ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਕਿ ਇਹ ਗੁਲਾਬ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ। ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਖੁਸ਼ਬੋ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰੋ।

ਛੇਤੀ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਪਾਓਗੇ, ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿਰਿਆ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸਨੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੋ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੀ ਥਾਂ ਜੀਵਨ ਊਰਜਾ ਚੱਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ

ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪੁਲਕ ਆਏਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪੁਲਕ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੀ ਹੈ ਉਹ ਪੁਲਕ। ਉਹ ਗੂੰਗੇ ਦਾ ਗੁੜ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਫੁੱਲ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੋ, ਸੁਣੋ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ। ਦੱਰਖਤ ਨਾਲ ਪਿੱਠ ਟੇਕ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਓ, ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਓ। ਉਸਦੀ ਖੁਰਦਰੀ ਛਾਲ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰੋ। ਰੇਤ ਉਤੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਓ, ਰੇਤ ਦੀ ਸ਼ੀਤਲ ਛੋਹ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ। ਝਰਨੇ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠ ਜਾਓ, ਵਗਣ ਦਿਓ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਪਰੋਂ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀਕਰ ਛੋਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਣ ਦਿਓ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਓ, ਛੂਹਣ ਦਿਓ ਉਸਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ। ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ ਅਨੁਭਵ ਕਰੋ, ਸੋਚੋ ਨਾ, ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਜੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਹੋਣ ਦਿਓ, ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਪੁਲਕਿਤ ਹੋਣ ਦਿਓ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਪਾਓਗੇ, ਕਿ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਗਤੀਵਿਧੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ। ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਯੰਤਰ ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬੰਦ ਪਿਆ ਸੀ ਚਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਧੁਨ ਵਜਦੀ ਹੈ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਰਕਜ਼ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਮਰਕਜ਼ ਉਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ੧੯ ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ। ਸੱਚ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਚਾਈ ਆਉਂਦੀ ਜਾਏਗੀ ਓਨ੍ਹਾਂ ੧੯ ਢਲੇਗਾ। ਓਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ੧੯ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਜਾਓਗੇ। ਝੂਠ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਝੂਠ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ। ਜਿੱਥੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪਰਮ ਅਨੁਭਵ ਢਲੇਗਾ, ੧੯ ਦੀ ਧੁਨ ਵਜੇਗੀ। ਉਹ ਹੀ ਅਸਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਉਸਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਲੇਕਿਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹਰ ਪਦ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦੇ, ਕਿ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਤੁਹਾਡੀ ਵਜਹ ਨਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਆਕੜ ਨਾ ਜਾਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਭਗਤ, ਭਾਵੁਕ, ਤਪੱਸਵੀ, ਸੰਜਮੀ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਬਹੁਤ ਤਰੰਗਿਤ। ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਚੇਤੇ ਹੀ ਰੱਖਣਾ, ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਸਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਉਠਦੇ ਹਨ।

LESSON 38

Central Idea: Sacred Conduct

If you want to touch the heights of spiritualism then each word of Guru Nanak should have detail understanding. **Self-Restraint** is the furnace; **Patience** the Goldsmith; **Intellect** is the anvil; **Wisdom** the hammer. **Fear** is the bellows; **Austerity** the fire. **Feeling** is the crucible into which the nectar falls. The coinage of the **Word** is cast in the mint of truth. Only those receiving His **Grace** can succeed in it. Guru Nanak says, one becomes **Exalted** by His compassionate look.

Self-restraint means giving direction to life, giving it vision and a goal. Once you decide upon a goal then you have to let go of everything that does not conform to your goal. If you want to achieve one thing you have to let go of a thousand others. He who tries to attain everything ends up with nothing. Attaining means you have to make a choice.

Guru Nanak says, self - restraint is the furnace because restraint is not a bed of roses; it is fire. The mind would crave a bed of flowers, and find all logical excuses for non-restraint. The mind refers to non-restraint as enjoyment and it calls self-restraint suffering; whereas the reality is just the opposite.

Enjoyment is suffering because the more you enjoy the more you rot. Every sense-enjoyment leads you ultimately to gloom and dejection. After each enjoyment you find yourself a little more broken in body and in spirit, a little uglier and more deformed. You had hardly anything to call your own, but whatever little you possessed is lost, and you are left a beggar, wanting more. And still the mind urges you on for more and more pleasures telling you that time is running out. Who knows whether this opportunity will come your way again? The mind never says: "Practice restraint! because the mind always hankers after pleasure.

Self-restraint requires first that you begin to see the suffering. You will experience great difficult initially. How difficult it is to get up at five o'clock in the morning. The whole body revolts, the mind refuses and offers excuses: "It is too cold to get up today, and you need the sleep. You can get up early tomorrow." You gain nothing by sleeping that much longer, but the mind coaxes you into thinking how lovely it would be.

You have no idea of the happiness outside: the sun is rising, birds are singing, flowers are opening, dew is on the leaves – all the beauty hidden in the early morning! There is no more beautiful time of the day, no moment so refreshing. Missing the morning, you can never regain that freshness during the day, but the mind whispers otherwise: "Stay and rest a little longer, turn it on other side. Waking seems difficult, and sleeping so soothing. A man can reach happiness only by awakening; and by asleep he only loses.

Therefore, Guru Nanak says that self-restraint is a furnace where the gold is purified. But you must be prepared to pass through the fire. Only by going through the difficulties and troubles does a person attain the supreme happiness. You also pass through suffering and sorrow, but you resent it; then it is not restraint. When you pass through suffering in full awareness, when you accept the anguish and pain it brings, and when you look upon it as the path, the inevitable furnace of life through which you must pass in order to be purified, then the whole alchemy of suffering changes.

Everyone passes through pain and sorrow, be he is worldly social or ascetical. The worldly man does not accept it, weeps, wails and misses. He who passes through suffering with full awareness, with the attitude of acceptance, makes his suffering a stepping stone and goes beyond suffering. To practice restraint is to accept the suffering as the spiritual path. One should not be wrangled by it, but on the contrary, make it a stepping stone and rise above it. Therefore, it is like a furnace.

Patience is the goldsmith. When gold is thrown into the furnace, one has to exercise great patience. He who is impatient fails; he who is patient is successful. If you hurry, become impatient, it means you have not accepted suffering and are eager to be done with it. In that case you have not understood the glory of suffering. You do not know that as you suffer you are being cleansed and purified and absolved from all that is worthless and useless. You have not recognized suffering as a friend yet. It is only at that point that you attain to self-restraint. He who recognizes suffering as a friend is in no hurry. He can maintain his patience, and God is attained only through patience – infinite patience. To attain God is not a paltry thing to be instantly attained. It does not mean that in infinite time He will be attained. You can attain Him in an instant but infinite patience is required. Patience only means having no expectations. You must not ask when it will happen. Leave it to Him; when it happens is His will. Whenever it happens, be ready to accept. Let aeons pass but never complain: I have been waiting for so many years.

Intellect is the anvil; wisdom the hammer. We can use our intellect in two ways. We have already made use of it as a knapsack, but not as an anvil. We fill it with information, just as a ragman fills his bag. We hear scriptures and listen to saints. Whatever we get, no matter what its source, we dump into this bag, this beggar's sack. It contains everything: scriptures, masters' teachings, newspapers, vedas, radio, television advertisements, movie songs. If someone abuses you, you tuck away the abuse in the sack. If someone gives you a mantra to recite, you store it there. Your mind is a sack in which the mantra mingles with foul words. Vedas are lost in everyday news. And such a bag we constantly drag behind us.

Whether a man can attain wisdom by studying? Whether God can be attained by learning? Absolutely not, because all this knowledge have a different goal altogether. All that we learn in this world serves as a means of getting the better of one another. It is a plan for your struggle in life. You will be able to fight better and win out if you have more degrees. The universities are a reflection of your aggression; armed with its weapons you can compete and exploit others more efficiently. You can harass them more systematically, and commit crimes lawfully. With the right rules and methods you can do effectively all that you otherwise could not do, and which you should not do. Education teaches dishonesty and deceit. As a result you may win out over others, but you will never be wise. Rather, people are becoming more and more unwise, ignorant. Our universities are not centers of learning, because no wisdom is contained therein.

This we call it information. It is not knowledge, just rubbish. Genuine knowledge is that which is attained from our own experience. The intellect is filled with borrowed knowledge; everything is stale. You have used the wisdom as waste paper basket. Guru Nanak says, however, that intellect is the anvil and knowledge is the hammer.

Wisdom is the blow of the hammer. Whenever you attain knowledge, howsoever infinitesimal, every hair of your body trembles with its impact. This is why we avoid knowledge, because we don't want to bear the shock of it. Instead we merely gather information, because this gives no shock. You read in the scriptures, "God is the ultimate truth." What shock is there in that? You read, "Meditation is the way." You have learned it by heart; you even tell it to others. What impact does it have?

Do you ever heed the advice you give others? No, it's just stale stuff that you pass on to others. Once you give it away you are free of it. There's no more to it. It never did anything for you; nor will it for others.

Advice is given so freely, and taken so rarely. People feel so free to distribute knowledge, but who takes it? On the contrary, you avoid such people because they bore you. They fill your sack of intellect with all the trash that lies in their sack. They carry a load and want to become lighter. They themselves never put it to any use.

When someone close to you dies, you say, "The soul is eternal." This knowledge has never shaken you in your life.

The sages who have declared this truth of the immortality of the soul, have practiced self-restraint. They have passed through many furnaces and fires. This knowledge has been like a hammer of the anvil for them. This knowledge has completely crushed them; it has broken their skulls open, so to speak. Their ego has been reduced to dust. This is the knowledge that initiated them into ascetical.

It could also have been possible for a death of your loved one to become a full-fledged experience for you, by which you attained knowledge. As Budha has attained. In that case, the event of death becomes the hammer and you are the anvil; and when the hammer fell on you, the blow would have awakened you. No one ever awakens in this world without a blow; the blow may be of sorrow or a word have pierced your heart.

The authentic knowledge is a shock in itself. But you have made an arrangement to save from this shock; you have placed shock absorbers all around you. So you are safe inside. Nothing can affect you. Whatever happens you save yourself. You take great care to protect your ego, the very thing that needs to break. Intellect is the anvil; knowledge the hammer. But where is the hammer to descend – on whose head? Only if you place your own self between the anvil and the hammer can knowledge be created in you. Only when you break into fragments – only then! But you save yourself in a thousand ways. You devise methods for your ego. You think the whole world is at your beck and call; if you fragment, the universe will also be fragmented. If you die the world will die with you. How can the world go on without you? Everything will depend upon you. If you look around and you'll discover many similar stories about yourself.

Don't use your intellect as a sack or else the sack will grow and grow, while you get smaller and smaller, until one day you'll get lost in your own sack. You will die beneath its weight; that's how pundits and scholars die, crushed under their own knowledge.

Make your intellect into an anvil and its shine will improve with every experience of life. Each blow will cleanse and polish it. Don't run away from where you think the blows will fall. He who flees is defeated already; he has not accepted the challenge. Don't be a coward or a deserter but stand up to the challenges of life! Therefore, don't call a person as ascetical who has run away from life.

Guru Nanak never told his disciples to run away from world, because that would be running away from the hammers, where all knowledge is born. If you run away from your wife you remain childish; there is growth and maturity in the friction with her. Run away from your children and you will fail to develop the art of extending your strength, your firmness.

How a woman changes once she becomes a mother? Not only is the child born, but the mother is born along with it. Before she was an ordinary woman; now she has a special quality that a childless woman can never know. When a child is born, a young man, who had been a mere boy until then, becomes a father; there is a maturity, a firmness in being a father. The thought of being a father, the state of fatherhood, is the beginning of an altogether new experience. Don't run away from it. Make use of all the doors that life has opened for you. Allow all the blows of the hammer to fall on their anvil, and never afraid.

Fear is the bellows; **Austerity** the fire. What is fear? The basic fear is that you might not exist! And if you are not prepared to annihilate yourself, how can God happen within you or you can enter prayer.

You can make use of fear in two ways. The one you use now is to run away when there is fear. The other possibility is to surrender. Accept the existence of death; do not turn your eyes away from it. The day you encounter death with open eyes, you will see death disappear into oblivion. You had never come face to face with death, and therefore it existed for you. All fears of life flee in this manner if you face them in full awareness. Guru Nanak says that fear is the bellows. Don't be afraid of it, because the more you flee from danger the more

you fear it; your life's austerity and fire will dwindle to that extent. Wherever there is fear, accept the challenge and enter into it.

There is fear in the devotee, but he has transformed his fear into devotion. Now he fears only God, so that through the fear he can maintain restraint and balance in his life. This is not an ordinary fear. Ordinarily, when you fear someone you make an enemy of him; but the fear of God is wonderful, unique. The more you fear Him, the more you fall in love with Him. You are anxious not to miss Him for a fraction of a moment. Only your fear shows the possibility of your going astray. "Do not let me go astray, O Lord! May your remembrance never leave me. Only your grace can keep my remembrance constant. I search for You , dear Lord, but without your help, how can I?" This fear reflects his helplessness, his state of poverty. The devotee converts fear into prayer. He does not run away from it. Every fear, every danger he turns into prayer. Whenever fear takes hold of him, he utilizes it as an occasion for prayer.

Whenever you complete a work you have started in all earnest and resolve, a wonderful heat is created within you. Then it doesn't matter how small or unimportant the work. This is the meaning of austerity.

What Guru Nanak means when he says that austerity is the fire and fear the bellows, is that one should not run away from anything; rather find some use for it. Each thing has its proper use. There is nothing in life that cannot be put to use: sex energy turns into celibacy, anger turns into compassion, greed becomes contentment, infatuation becomes love, ego converted to modesty. Wherever there is suffering in life, take it as an exercise in austerity. Accept your suffering fully and openly, and be resolute. When you fall ill accept the illness. Do not fight against it. Then you will find that not only does the body get well but also the mind attains a new kind of health. Each condition in life that we encounter can become a path that leads to Him. Remember this: each event is a step towards His gate. If you know this you will make use of it.

Feeling is the crucible into which the nectar falls. Guru Nanak specifies not thoughts but feeling. Feeling is the consciousness beyond your thoughts. Thoughts flow in your mind; emotion is the force of the heart. Feeling is not logic; it is love, and so it is within the heart. It does not fit any calculations. It is a state of intensity, ecstasy, exhilaration. When you are emotional you are united with the depths of the universe. Thoughts are your most superficial layer, like the outer fencing of your house. It is not even part of the house, only

an outer limit to keep away outsiders. This is not you. You are your emotions. But we become frightened of our emotions. Gradually we have clogged our emotions, if not cut them off completely. We don't listen to our hearts at all. We heed only the intellect, and act according to our reasoning. And where does your intellect take you? It is the shallowest thing within you, so it guides you only towards superficial things. That is why you are out to amass wealth – you gather all the trash – and why you are so concerned about your honor and position.

Guru Nanak says, feeling is the crucible into which the nectar falls. Stand a little away from your thoughts and drown your feelings. It is difficult. How do you drown in emotion? You get up in the morning and bow to the rising sun. Accept the grace and kindness of the sun in all humility. You would pray to him in thankfulness that he had come yet once again and given them one more day of light; and with it the flowers will open, the birds will sing and the story of life will go on. You bow with both hands and thank him for his kindness. As you stood with hands folded and a feeling of gratitude would thrill their hearts. Go to the river and bow to it before stepping into the waters; thus you establish an emotional relationship with the river. Truly the river washes the body, but something else gets cleansed inside as well. The river is pure and it belongs to God – this feeling gets intensified internally. Sat down for meals and remember Him first, set His plate apart, and eat only after first offering to Him.

Turned everything into the remembrance of God. From everywhere and every place, you have taken care to see that the impact of His remembrance falls on us. Therefore when you sit, when you sleep, when you stand or walk or work, or do anything – His remembrance! But we have turned around and denied all of this. We say: What is this bathing in the river? It is only water, mere H₂O. Where is God in it? You bow to the sun! What is the sun but a ball of fire? To whom are you bowing? If the river is only water and the sun is only fire, then where will you find God? Then what is your wife, your son – only a collection of flesh and bones. Then how will you awaken your emotions?

To awaken the emotions is to know that the world is full of consciousness. Whatever is seen does not end there; there is much more within, deep within. Emotions means the universe has an individuality, a soul. Granted that the child is a collection of flesh and bones, but within the child something has incarnated. Within him, God has descended. The tree is a tree – that is true – but there is something within the tree that is growing and developing. Within the tree there is also someone, something, that feels joy, that feels sorrow. The tree

also has different moods, different emotions and experiences. They are also sensitive like human beings, as are also rocks and stones.

Everywhere there is sensitivity. Man alone has lost his sensitivity and his emotions; therefore the world is so sad and gloomy. As soon as your emotions awaken, the world becomes transformed. In fact, the earth is the same, the people are the same, everything is the same – nothing changes, except you.

Feeling is the only vessel into which the nectar is poured. If you have no feelings you will remain bereft of God. The only obstruction to awakening feeling is that emotion is absolutely the reverse of intellect – totally different from it. In worldly affairs intellect is of great use, and not emotion. If you want to amass wealth you cannot afford to be emotional or you will be ruined. If you want to succeed in politics, you cannot use your emotions, because you need the utmost heartlessness and hardness to be in politics. You need excessive, aggressive thoughts; peace and silence will be of no value. You have to forget completely that there is something called a heart within you.

Begin to use your heart gradually – and it can only be done gradually. Remember only one thing: put aside thoughts for a while and bring in feelings. Sit near a tree, look at a flower without thinking it a rose or gladiolus. What does it matter, the name? Don't think of its bigness or smallness. What has that to do with you? There is an invisible beauty, fragrance around every flower. Drink that beauty in but don't think about it.

Soon you will discover that the process that has now started within your heart has stopped the process of thoughts within your mind. This is because energy can work in only one direction. The thrill you feel in your heart only you shall know; no one else can ever know it or be told about it. It is like a mute eating a candy; how can he tell the taste to others? The heart has no language for communication.

Sit next to the flower and hear the song of the birds. Rest your back against the trunk of a tree and feel its roughness. Lie down on the soil and feel its cool touch. Sit under a waterfall and let the water flow all over you. Let its lovely feeling go deep within you. Stand facing the sun, close your eyes and let its rays touch you everywhere. You have only to feel. You need not think about what is happening. Whatever is happening, let it happen; allow your heart to thrill with ecstasy. You will soon discover a movement starting within your heart as if a new mechanism that had been lying dormant has begun to function. A new

melody now begins to play in your life. Your life center changes, and it is on this new center that nectar pours. The coinage of the **Word** is cast in the mint of truth.

What Guru Nanak means by the Word is Omkar. As truthfulness fills your life, Omkar will begin to be molded within you, and you will be immersed in it. You harm others with lies, but the greater harm is that untruth prevents you from being the mint of truth where Omkar is molded, where the highest experience of life will form.

Only those receiving His **Grace** can succeed in it. Guru Nanak reminds us after every couplet to remember, when the event takes place, when grace descends, it will not be because of you. Don't be filled with pride that "I am a great devotee," or "My heart is so sensitive," or "My austerity is great!" No, this does not help. Only he who is fortunate to receive His grace can do this work. Guru Nanak says, one becomes exalted by His compassionate look.